

A
VÁNDORLÓ HARANGOK

SZEPESI ÉLETKÉP A
PROTESTÁNS VILÁGBÓL

ÍRTA:

SZÖVÉNYI GUSZTÁV.

IGLÓ.
„SZEPESI LAPOK” NYOMDAVALLALATA,
1915.

. . . E nép a létért vijja harcát,
Előre hát, a merre a vihar szánt.
A merre még a vész haragja tombol!
Elő ti is, harangok, a toronyból . . .
S ha majd a vész magát kidúlja,
S megadja Ég a diadalt,
Kísérni a győzedelmi dalt
Tisztuljatok meg izzó tűzben újra!
S a tűzből fényesen kikelve,
A tiszta érc és tiszta nyelve,
Milliók fohászának felelve
Hadd zengjen így: megáldja Isten
a magyart!

Vargha Gyula.

A szeretet és elismerés adóját hozom
— szomorú évfordulóra — egy levita szá-
mára, aki hősi halálával a magyar hazát is
adósává tette. És írom e sorokat valóság-
osan megtörtént eseményekről annak méltó
bizonyossága gyanánt is, hogy lankadást nem
ismerő kötelességtudás, tántoríthatatlan hit-
hűség és kiolthatatlan hazaszeretet „a ko-
porsóból is kitör és eget kér”; életet követel
és megvalósul, hogy késő nemzedékeket is
boldogítva, minden enyészeten túlélő hálát
nyerjen jutalmul.

I.

Az oknyomozó történet kritikai megállapítása szerint kétségtelen, hogy a XVIII századnak utolsó két évtizede nem csupán a franciák földjén vált jelentőssé, ahol a „Világszabadság” és az általános emberi jogok kiterjesztésének jelszava alatt indultak hódító útra új eszmék, melyek hol mámorba, hol vérbe sülyesztett eseményeik révén, mint eddig ismeretlen kultúralakulatok találtak bölcsőre. Ebben a korszakban magyar földön is oly szokatlan evolúciók keletkeztek, mik a minden ízében különös, módfölött sajátos patinától bevont intézmények képében nemzeti örökségül szálltak mireánk.

Ismeretes tény, hogy II. József német római császárt — aki nekünk koronázatlan királyunk volt — már 1765 év óta azon 15 év alatt is, amíg anyjával Mária Teréziával osztotta meg az uralkodás gondjait, hihetetlenül tüzes lélekből fakadó erős tettrevágyás hevítette minden cselekedetében: nagyarányú terveinek és önkényes újításainak megvalósításához fokozottabban izzó szenvedélylyel és gyakorta egész Európa ámulatát váltva ki, 1780 november 29 én bekövetkezett trónralépése után látott hozzá.

A „nagy újítót”, a germanizátort általában — Hunyadi Mátyáshoz hasonló — nemes gondolkodás, érző szív, jótékonyságra hajló emberszeretet és a tudományok kedvelése jellemezte. Irányában nem is tagadható, hogy rövid 10 évi uralkodása alatt Magyarország politikai és kulturális életében több üdvös intézménynek ő vetette meg az alapját; de másrészt kardinalis hibájaként tudjuk, hogy kitűzött céljainak makacs végrehajtása körül nagyon gyakran túlzásba esett; és inkább elvakult idealizmusában még egyes sarkalatos ősi magyar törvényeinknek figyelmen kívül hagyásától sem riadt vissza, mely jogsértő és erőszakos rendelkezései miatt még életében meg kellett érnie, hogy vele szemben a legélénkebb reakció követelte régi történeti jogainak törvényszerű elismerését és tiszteletben tartását.

Mint a renaissance korát élő irodalom hatása alatt finomult regenerátor, sok érzékkel az emberi általános jogok iránt adta ki 1781 október havában a híres tolerantia edictumot, mely türelmi parancsában teljes emberi jogot és szabad vallásgyakorlatot engedélyezett minden nem katolikus vallású keresztény felekezetnek. Ezáltal örök hála

közelezte az óhitű *görög* katolikuson kívül főképen az addig nagy elnyomatásban élő, sok kíméletlen üldözésnek kitett protes-tánsokat.

Nyomon követve 1782-ben nyolc férfi-szerzetnek és több apáca rendnek az eltör-lését és vagyonuk elkobzását határozta el; az így szabaddá vált javadalmakat más katolikus egyházaknak adományozta, az ingó vagyoni tőkét pedig a vallási pénztárba utalva jövedelméből az új egyházak lelkészeit díjazta és számos új iskolának a felépítésére fordította.

Legpregnansabb törekvései közé tarto-zott azonban egy oly centralisztikus beren-dezésű hatalmas birodalomnak a fejlesztése, melynek az ő tervbe vett céljai szerint eddigi szétagolt alkatrészei minden tekintet-ben szoros összefüggésbe hozandó, egységes törvények uralma alatt álló egységes állam-szerkezetet kellett volna képezniök. Evégből eltiltotta a holt latin nyelv használatát, s helyébe a német nyelvet tette mindenütt kötelezővé.

A német egynyelvűségen felépíteni szán-dékolt központosító törekvése egyik erős eszközéül kínálkozott neki a telepítvényi

rendszer életbeléptetése. Ez abból állott, hogy Magyarország több részébe, de különösen a határmenti vármegyék területére az itt élő őslakók közé ékelve nyelvidomítási célzattól külföldi németeket helyezett el, kedvezményeket, ingatlan javakat adva osztályrészül nekik.

Ennek az 1786 év körül lezajlott nagyszabású invázióknak részesei hazánkban maradvá polgárjogokat szereztek s bár más nyelvű rétegeket magukba olvasztani nem tudtak, maradékaikban sok helyütt még ma is romlatlanul megőrizve beszélik a magukkal hozott ősi anyanyelvet. Ezzel is feltűnő módon dokumentálva lévén az uralkodó magyarság végtelen türelmessége.

II.

A megsértett magyar nemesség szívébe az ősi nyelv védelmében ezek a pangermán tendenciák ütötték a legfájdalmasabb sebeket. Ekkor lett hovatovább elhintve hazánkban a még ma is itt-ott észlelhető nemzeti-ségi villongás magva, melynek kétségtelen eredménye lett az, hogy a súlyos, szinte öntudatlan lethargiában szunnyadó magyarság felébredett, s öntudatra hozta a magyar nemzeti szellemet; megmentve ezzel a ma-

gyar földet, a magyar kincseket, a magyar sajátságokat, a nemzeti zománcot nekünk ősi történeti jogokon itt lakó magyaroknak.

Ennek a hatalmasan felébredő közszellemnek tulajdonítandó, hogy József császár — a vallási türelmességre, a jobbságra és a lelkészre vonatkozó rendeletei kivételével — minden másnemű határozatait 1790. január 28-án — három héttel halála előtt — egy tollvonással eltörölte, ezzel nagy mértékben expiálva azokat a sérelmeket, amiket a magyar nemzeti szellem kárára elkövetett.

Tehát hitelesen történeti tény az, hogy a német centralizmus érdekében kifejtett széles körű tevékenysége kizárólag az elnyomatást nem tűrő magyar nemesi osztálynak az ellentállásán szenvedett hajótörést.

József császárnak ez az álma — örökre álmom maradt, soha valóra nem válhatott, mert későbbi ily irányú tendenciák sem jártak — hála a magyarok Istenének! — sikerrel. Ma pedig — amikor az ősi hagyományaihoz most még szilárdabban ragaszkodó magyar faji érték ezernyi kiváló tünete cáfolja meg minden beolvasztási kísérletnek a legkisebb lehetőségét is; amikor örömmel

látjuk, hogy egyre szaporodva több és több istenáldott „Dunántúli” áll ki örszemnek az édes, a gyönyörű magyar nyelv épsége, tisztasága és szépsége ellen tülekedő vandálok ellen; — amikor a ránk zúdított világháború irtózatának a kohójában izzított tűz acélozta még erősebbé a nemzeti génus: védő szárnyait; — amikor hősi fiaink, vitéz honvédeink legyőzhetetlen légiói — régi vitézi szép hírünkhöz méltóan — karddal és becsülettel, erőben és fényben gyarapodva mindegyre fejlődő nagyobb lelki magasságban domborodnak megismert és elismert tényezőkké a világ eseményei véres színpadján:

ma ilyenről álmodni sem lehet, így gondolkodni — több mint képtelenség!

Nyelvében él a nemzet! Mert való igaz, hogy „meginoghatnak a trónok, kettétörhetnek a koronák és jogarok; megcsorbulhatnak jogaink; csatákat veszhetünk — nem ez lesz a nemzetek és országok pusztulása. De amikor egyszer végsőt végsőt lobban a nemzeti érzés, végképen kialszik a fajhoz való ragaszkodás és megszűnik a nyelv iránti büszkeség, szóval kihal a honszerelem kultusza: — abban meghúzták a lélekharangot és megfordíthatják a címertáblát.

III.

A Nibelungi mondák ködös ősi fészkevel — Burgundiával határos térségekről: Würtembergiából császári parancs folytán kelt hosszú vándorútra német családoknak végnélküli raja Magyarország felé; szép hazáknak mézzel-tejjel, hallal-vaddal, acélos búzával és buján tenyésző virágos rétekkel kínáló boldog Kánaánjába.

Egykorú hiteles krónikák adatai szerint 1786 július havában 28 családnak 108 lélekből álló töredékét hozta boldog sorsa *Szepesvármegye* legészakibb részében arra a helyre, ahol néhány órai sebes iramlás után a Gácsországból szeszélyesen hozzánk kanyargó haldus Dunajecz vizének gyorsan futó hullámai végképen elhagyják országunk határát. Itt Alsólehnitz és Ómajor kicsiny határában, a fenyvesektől ékes Koronahegy aljában, a hasonló néven ismert kénesvizű gyógyfürdő mellett, a Camaldulensések szerzetének ekkor még nemrég birtokában volt, ma már kincstári vagyont képező és erős omladozásnak indult Vörös Klastrom szomszédságában: kedvesen meghúzódó kies völgy ölében nyertek új örökös otthont az idegen földnek idevándorolt értékes gyermekei, akik az egy-

mást megértő testvéri szeretet által is hatványozott nyájas harmónia melegével dédelgetett anyagi haladás minden nemes előnyeit mihamar élvezhették, mivel ezeket hatékonyan mozdította elő azon felségrendelkezés is, hogy családonkint ingyen belsőséget és tíz évi adómentességet kaptak osztályrészül.

A colónia Suevorum, a svábok telepe ily körülmények között természetesen oly gyors lendülettel haladt virágzása felé, hogy a Nikolay-féle egyházlátogatási jegyzőkönyv ezen két, de egyházi szervezet szempontjából egységes hitközséggé alakult telepítvényt, mint az 1538-ban alapított toporczi ágostai hitvallású evangélikus anyaegyháznak filiáját, 1805-ben ugyan még sine templo et sine schola találja, de lélekszámban szórványaival együtt már 302-re gyarapodva. Ez említi meg, hogy évente négyszer tartozik a toporczi lelkész őket személyesen fölkeresve a helyszínen istentisztelet áldásaiban részesíteni. A Györgynapi szertartás alkalmával — újabb korú határozat szerint a szentbeszéd magyarul hangzik el.

Az 1807 év új vívmányt jelent. A telepesek hithű tagjai Ferencz császárhoz és apostoli királyhoz intézett felségfolyamodvá-

nyukban imaház felállítására kérnek és nyernek engedélyt. A következő év nyarára jótékony adományok útján és ingyen nyert anyaggal, nehéz terméskövekből — torony és harangok nélkül — ebből az időből származó hivatalos kimutatás szerint 1077 frt. 15 kr. költség árán megfelelően fölszerelve fölépült az a hajlék, amely még ma is eredeti alkotásában széttéphetetlen erkölcsi kötelékeivel fűzi őket a nekik jutott új anyaföld termékeny talajához. És elkészült ugyanekkor közvetlen mellette az új iskola is.

Ennek az évnek — 1808-nak — november 11-iki Márton napján ment végbe magasztos ünnepély keretében a fölszentelés lélekemelő aktusa.

Am az idők gyorsan tűnő kerekén alig pergett le egy lustrum, gyászévnek súlyos csapásai zavarták meg a hívőserég örömeiben gazdag napjait. Az 1813. év nyarán váratlanul sötét bánatnak vesztéségteljes eseményeit idézte elő az a rettentő vízáradat, amely mindkét község lakóinak hajlékait zord könyörtelenséggel temette szennyes hullámai alá. A viruló élet emiatt lelkileg és vagyoniilag annyira tespedésnek indult, hogy még az 1825-ben Jozepfi Pál főpásztor által

Halbschuh Dániel (a legideálisabb függetlenségi vezérnek: irányi Dánielnek atyja) és számos előkelőség kíséretében megejtett kánoni vizitáció alkalmával a nevezett püspök forró könnyek között siratta a feltartóztathatlannak látszó elmúlás veszélyével fenyegetett mártírsereg keserű sorsát. A templom oltáráról zokogta a svábok telepének fájdalmas enyészését, hogy annál buzgóbb imában esdekелje a mindenható Isten irgalma kegyelmét az itt szenvedő gyermekei számára. Hitében meg nem inogva kitartásra és további példás szorgalomra, istenfélelemre és kiolthatatlan bizalomra serkentve őket, őseiknek hithűségét példázta és felrázta a kétségbesetteket, a már-már elfulladozókat.

S íme! a nemes ígéket fogékony lelkében megtermett gyümölcs jutalmazta; a pásztor által kijelölt ösvényt újból bizakodó boldog hívők járták; a hithűség és együttlérés, az áldozatkészség és testvéri szeretet minden enyészeten győzelmet aratott. Új élet, még sokkalta erősebb lendület indult pezsgésbe a más ajkú népek, az idegen felekezetek közt izoláltan itt élő maroknyi svábság életében. Fényes hajnal sugara tört utat a borútól sötét égen.

Csak így történhetett, hogy az ötvenes években már orgonát szereztek, Spielenberg Mária hanusfalvi lelkes honleány adományából pedig egy 26 kilogrammos kis harang díszíthette a kicsiny imaházat. Az időközben leégett iskola helyébe is újat a kiapadhatatlan áldozatkészség emelt. Kevéssel utóbb 1860-ban Ómajorban $\frac{2}{3}$ -ad és 1864-ben Alsólehníczen $\frac{4}{8}$ -ad úrbéri telek jutott vétel útján a leányegyház örök tulajdonába . . .

Évek és évtizedek meg-megújuló áldásainak örvendve csöndes munkával békésen, fejlődve érkeztek el az itt lakók a nagy év küszöbéhez. Az imaház felavatásának száz éves fordulóján minden hívő lelket önmagától hatott át mélységes áhítat; mindenkit forró lelki vágy ösztönzött ez alkalomból valami maradandónak, valami nagynak, valami felségesnek a megalkotására.

IV.

„Nincsen ott örök tél, hol nap heve lángol!” — Nincsen ott akadály, ahol minden léleknek forró áhítata, jámbor hite nemre, szépre egymást hevítve, Istennek tetsző cselekedetre szívből érez vágyat. A gyors tett nyomán korai áldás ott fakad, ahol nincsen módja ártani bürokratikus elmél-

kedésnek, ideálokat posványító végnélküli tanácskozásoknak.

Kinek a lelkében fogamzott meg a gyönyörű eszme, kinek szívét hatotta át először a magasztos óhaj — vájjon ki tudná? — Valami ösztönszerű, valami ellentállhatatlan sugallat járta át a szíveket; érezte, tudta mindenki, hogy annak, aki a világokat alkotta, bölcseségével kormányozza és ereje által fenntartja: istennek, a világok Urának valami örökké nagygyal, valami dicsővel tartoznak.

Így született meg a legszebb gondolat, melynek nyomában jótékony szívek keltek egymással nemes versenyre. Egy év alatt fillérek garmadájában együtt volt a szükséges 6000 K. — Megépült az imaház elé a messzi távolra tekintő díszes emlék: a magas kőtorony, ahol méltó helyet nyertek a csodaszavú súlyos ércharangok bérceken-völgyeken átzsongva hirdetni istennek dicséretét az emberek között.

Való igaz, hogy csak a jó szerencse küldte 1904 év nyarán számukra azt a vasakaratu és lángoló szeretettel telített ifjút, aki még fiatal korban már érett elmével lett a jámbor gyülekezet oktató levitája, — jóban vezérlő szelleme,

V.

Ebben az időben a rendületlen hithűségnek kettős sziklavára állott vala a tátra-aljai egyházmegye élén az őszfűrtű, nyájas mosolyú főesperes és a kiválóan tevékeny s tudományokban gazdag világi felügyelő tiszteletreméltó személyében. Mindketten — mi-ként a régi pátriárkák — ragyogó példái a nemes jellemnek; mindketten jóságos atyai gondozói az alsólehnici leányegyház boldog sorsának.

Történt ez alkalommal, hogy a levita hivatalosan fölkereste az érdemekben igen gazdag közbecsült egyházfőt és beszámolt neki a lelkesen megindult mozgalom eddigi eredményéről, miközben elmondotta, hogy a leányegyház jámbor tagjait csakis a harangok megszerzése tölti el aggodalommal, mivel a számtalan ajánlat közül nem képesek eldönteni, melyiket tegyék magukévá. Hát ha a két harang szava nem lesz összevágó, hangjuk zenéje, ércük zöngése nem lesz fülnek-léleknek kellemes?

És ím váratlanul fényes derű önti el az egyházi nagyúr arcát, örömtől ragyogó szemekkel közöl helyet és nevet, ahol a célnak fölötte alkalmas édes hangú, szép melódiá-

ban játszó, ezüsttel dúsan ötvözött, több mázsás súlyú harangok megszerezhetők.

Nagy lett a hívők táborában az öröm. A presbyterium gyorsan határozott. Már másnap a kijelölt bizottság három szánkóra ült és felkereste a megjelölt tanyát, amely Igló városától nem messze, Ménhárd közeleiben egyik kis falunak határában van. itt a föld urával, a régi nemesi Czölder-család birtokutódjával: Simon úrral a levita tanító uyomban alkut kötött és a kifizetett vételárat kölcsönösen 1200 koronában megállapították.

Az 1909 év február havának végén csikorgó hidegben, hóhegyeken keresztül derűsen napfényes délután tért vissza a küldöttség. Felpántlikázott, fenyőgalyakkal és zászlóktól díszes szánjain túláradó boldogan hozta magával a két régi ércharangot. A hívősereg a falu országútján izgultan lestevárta a nemes ügy bajnokait; s nem maradt szem szárazon a meghatottságtól. Örömkönnök már ekkor szentelték fel a csodás véletlen ékes szerzeményeit.

Azon egy napon, amikor a távol nyugatnak határain Blériot merészen először röpkölt át a La Manche tenger-csatorna kö-

dös hullámaait 1909 július 25-én, tehát az Imaház fölszentelése után százegy esztendővel gyűlt ismét új és még nagyobb ünnepre, erősebbé forrott hitének újabb fényes küszöbére a számra kicsiny, de belső értékre oly igen gazdag jámbor hívősereg.

Ennek a zászlódísze, virágok pompájába öltözött, közel s távolról ünnepre gyűlt vendégseregben gyönyörködő napsugaras, verőfényes édes nyári vasárnapnak soha nem felejtethő varázsa, fénye, melege boldog ereje adott ismét izmos szárnyakat annak a nemzeti géniusznak, mely a szláv-tenger ölében parányi, de szilárd két kis szigeten tartja még ma is magasra a kultúrának és a haza iránti hűségnek bűvös lobogóját; ősi nyelvüknek most is romlatlan birtokában hullám-törő zátonyt képez még ma is ezen a helyen, hol újabb időben veszélyesebb szlavofil irányzatok kezdtek mindegyre hangosabban teret és áldozatokat követelni, de sikertelenül! . . .

Valójában igen különös játéka a szeszélyes sorsnak, hogy a Draschler András és neje részéről 1750 táján a tanyán felállított római katolikus kápolnának adományozott harangok zsidókézből jutottak jogszerűen protestáns birtokba.

A történethez tartozik még megemlíteni, hogy a harangok visszaszerzése, majd módosultan ezek vételárának megtérítése iránt a lőcsei törvényszéknél peres eljárás indult meg; ennek vége az lett, hogy Simon úrnak az 1200 koronán felül még tetemes perköltséget is kellett fizetnie.

VI.

Hol az a földi halandó, aki megjósolhatná, hogy meddig, lesz büszkeségük, örömmük, jámbor hitük ébrentartója, buzgó imára hívó fölszenteli kincs e kedyés két harang? — Hiszen már elhangzott a püspöki szózat: Minden harangot a haza oltárára kell tenni.

De legyen bármily nagy is az áldozat — sajnálni nem szabad, mert: A haza mindenek előtt!

És ha a jövődönök hazafias érdekei úgy fogják parancsolni ám teljesedjék be a legfelsőbb akarat, ám legyen az áhítatos ájtatosságnak örömben, az életpályát befutott drága halottnak bánatban osztozó harangjaiból: — bömbölő, ellenségre halált szóró borzalmas tűzokádó ágyú, melynek nyomában vér és kárhozat fakad. De hitünk szerint diadal is fakad: mert a magyarnak győzni kell! . . .

. . . Kápolnából templomba, templomból csaták véres mezejére — így vándorolnak a harangok.

VII.

Fiaimnak első oktatója, a serény munkának embere, a hős vitéz, akinek nemes emlékét szívem őszinte fájdalomával így örökítettem meg; aki a nemzeterősítő népnevelés terén a szepességi tanítói gárda büszkesége volt, egyházi téren pedig mindnyájunk igaz szeretetének boldog osztályosa; aki a magyar kultúra zászlóját — úgy reméltük, hogy csak rövid időre — itthonhagyva a csaták viharának lobogójával cserélte fel — hősi védelemre távozott, és vissza sohasem térhet; aki iskoláját árván hagyta és vigasztalan bús özvegyet döntött mély gyászába: aki 30-at számláló ifjvirévével idegen földön 1914. évi november 19-én — Krakó alatt — porba omolva halt hősi halált:

Raab Rezső volt, az alsólehnici lelkes tanító.

Legyen emléke örökre áldott!